

Günderode, Heinrich von

Henrici a Gunterrodt, De Veris Principiis Artis Dimicatoriae, Tractatus
breuis Ad Jllvstrissimvm Principem Ioannem Ducem Megapolensem

VVitebergae 1579

4 Diss. 136#Beibd.32

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10814670-0

VD16 G 3915

Henrici à Gunterrodt, ~~XXXXIII~~

DE VERIS

PRINCIPIIIS ³²

ARTIS DIMI-

GATORIAE,

Tractatus brevis,

AD ILLUSTRISSIMUM

PRINCIPEM IOANNEM

Ducem Megapolensem.

WITEBERGÆ

Excudebat Matthæus Uelack.

Anno M. D. LXXIX.

~~1111~~
EPIGRAMMA

I O H A N N I S
M A I O R I S D.

Corporis in motu mentis se suscitatur ar-
dor:

Corpore non moto mens sua pressa
sita est.

Ergo fatigabant variis membra incita luctis:

Segnia perpetuus corpora languor habet.

Sic color in vultu, calor est in corde tuendu:

Regulaq; in gestu curaq; habenda gradus.

Namq; decus pra se ferre omnia membra necesse

Nam violat gestus lumina casta procax. (est:

Instruit ad belli morem ars ludicra severum,

Atq; tegi obiecto corpus ab hoste docet.

Quare qui lucta rationes tradis honesta,

Corporis & vires, ingeniiq; probas.

ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI AC DO-
MINO, DOMINO IOANNI,
DVCI MEGAPOLENSI, PRINCIPI
vetustæ gentis Henetæ, Comiti Suerinensi, Do-
mino Rostochij & Stargardiæ Domino
suo clementissimo,
S. P. D.

IRVM FORTASSE VI-
deri poterat Illustrissime Prin-
ceps, quod hoc tempore au-
sus sim Celsitudinem tuam
compellare, in tam tenui præ-
sertim argumento: Sed faciliè,
vt spero, apud Celsitudinem
uam excusabor, & ab omni sinistrae suspicionis
nota apud candidos lectores liberabor, quod in
Excelsitatis tuæ nomen hanc meam scriptionem,
in qua leuiter defunctus sum, apparere voluerim,
si intelligent me huius negotij Patronum delegisse
heröem eum, qui in exercitatione luçtæ, siue arte
dimicandi egregiam habeat cognitionem ac
A 2 vsum

vsūm, hoc est, exercitatione præditus sit. Quapropter, id quod decorum est obseruasse me existimandus potius, quàm in temeritatis crimen vocandus sum: tantum abest vt obtrectationem hac in parte metuam, cum apud intelligentem artis, de arte tractationem susceperim, cuius nimirum auctoritas meum conatum ab iniquorum sermonibus vindicare possit. Verum vt omnibus partibus ac numeris absolutam rationem artis huius traderem, in hac tractatione mihi propositum non fuit, sed commemorationem saltem, ac summa capita quædam de veris eius fundamentis strictim exhibeo, Neque enim omnes regulas, quibus solida eius cognitio nititur, in medium afferre mihi integrum fuit, ne aut palmam præripere ei, qui me ad eam disciplinam erudiit, aut laudem cognitionis, qua discipulo antecellit Magister, detrahere existimarer, in quem modum & Alciatus lib: de singulari certamine, Cap. 31. grauitè differit. Interea hoc saltem consilio hæc artis semina in lucē exire volui, vt alios ad vberiore frugem consequendam excitarem, qui, si certiores Theoriam vel artis huius probatiora initia haberent, propter vtilitatem publicam ea etiam in medium proferrent, quo & ab interitu liberari & à contemptu imperitorum

imperitorum vindicari hæc ingenua ac ingenuis
hominibus digna ars queat. Has autem com-
mentationes Excelsitas tua beneuolè accipiet, si
ad studium submissum meum erga se potius,
quàm ad splendorem earum respexerit: Sunt enim
si ex pondere suo censeantur tenuiores, quàm vt
tanti principis arbitrio satisfacere possint: si ex ar-
tis dignitate spectentur, tanto nomini non indeco-
res: si ex studio meo, probandæ etiam erunt. Ve-
runtamen si hæc rudimenta, tanquam gradus pri-
mos artis luctatoriæ à me iactos, benigne comple-
ctetur excelsitas tua, fieri potest, vt & de voluntate
Magistri in hac arte mei, & ex industria mea per-
fectum, magisque solidum opus extruam, & fasti-
gium illi imponam summum. Benè & feliciter
vale. Datæ VViteberge ex Musæo, eo ipso die,
quo ante annos 1579. Filius Dei natus est, & as-
sumptione naturæ humanæ restituit nos Deo patri,
& perpetua gestatione ac sustentatione eiusdem
confirmat, nos sibi perpetuæ curæ esse.

T. Excels.

Submissus

Henricus à Gunterrodt.

AD ILLVSTRIS:
PRINCIPEM IOHANNEM
DVCEM MEGAPOLENSEM
commendatio palæstræ Nobil: à
GYNTERRODT.

Nobilibus sua fama Viris à stirpe, sed illam
Artibus vt geminant, stirpis decora omnia
vincunt

Dum quod origo refert Claros manus æmula in
Euocat, & sua facta nouis virtutibus effert (ausus
Gentis ad exortus, decus immortale per ipsas
Fert operas, claroq; operas exæquat Olympo

His tua se ostendit noua gloria, vt explicat armos
In pugnam, fortesq; rotat celerante lacertos
Congressu, supraq; humerosque caputque coruscum
Emicat in gladium, atq; agilem quatit ardua pinum.
Vnde per insignes HENRICE potentibus artes
Et stirpis decorisque tui virtutibus effers
Nomen ab exorsis, quod stirpe decorèque gestas.

Huic Musæ date vota piæ, date maxima honorum
Præmia, nam Clarijs floret dominator in armis.
Prima iuuenta genas cingit, sed robora cingunt
Brachia, & ad celeres impellunt omnia motus.

Seu pugnare decet framea, seu pectus in hostem

Ferre

Ferre recens, motisq; ad praelia ludere signis
Fert grauis in sublime gradum, & spe præcipit ictum.
Ut iuuat insultus iterare, sed acriter omnes
Excipit insultus, & vulnere clarus adacto
Perstat, in aduersum quando fuit ire, frementemq;
Ira odysq; simul vi præpete, & alite dextra.

Tale **DEVS** Musis decus addidit, atq; fauorem
Hunc nobis concessit, vt inclytum ad arma paratum
Ingenium subeat, clarisq; per arma lacertis
Floreat, & Musis solamen, vbi aspra fatigant
Fata, locoq; mouere, armisque euincere certant.

Principibus data cura viris, data gloria Musis
Hæc venit, & magna affectat tua nomina ad illos
Exorsus: **O IANNE** nouis tua nomina cæptis
Ingredere, atq; secundo operas pede magne disertas
Prosper adi virtute potens, animique præaltis
Dotibus illustris, nomen præsignibus effers
Indicijs sponte in famam, & decus arduum ituris,
HENIADVM qui stirpe domus satus, atq; potentum
Faxq; nitorque Ducum, genus & tua nomina comples
Æternæ splendore domus, virtutibus, ausis.

Hæc propria est vestræ data stirpis imago, per ausus
Quam dextræ referunt monumenta, per inclyta miscent
Dum virtute manus sua brachia, & hasta lacertos
Crebra subit ferienda, suis quò gloria ab armis
Constet, & ad stirpem sua vis alludat auitam.

O Mundi

O Mundi decora, & propriae virtutis in annos
Exemplar memori quod Musa loquetur ab orsu
Perpetuum in seros æui venientis honores.
Ceu vos insignes ad sidera & æthera tollunt
Stirpis opes generisq; nitor præclaraq; Diuum
Munera, sic vestros quoq; tollunt carmina honores
Inclyte dux ô IAN E, tuos quia stemma per ausus
Magne feres, maiusq; dabis clarescere in æuum
Imperio, & claro generis splendore per æuum,
Cui GVNTERRORDVM noua fama vigente per
Quæ tenet à dextra laudem, ingenioq; decorem (ennem
Fert primæ documenta suæ virtutis, vbi ingens
Militat insigni iuuenisq; vigorq; palæstra.

Clara Ducum sint clara manus præludia, & ausus
Adiuuet ingentes diuum manus incita ad ausus
Præsignes, quibus alta Dei stant nomina, & ausus;
Quod mea vota volunt, mea carmina, & arma palæstræ
Felici modo sorte ferunt, vbi clara per armos
Arma sonant, artesq; insignibus artibus assunt,
Quæ genus excelsum, & generis decora omnia vincunt.

DE VERIS PRINCI-
PIIS ARTIS DIMI-
CATORIAE.

DAlatricam siue dimicatoriam artē
omnium luctationum, quæ ad corpo-
ris exercitationem suscepta sunt, præ-
stantissimam, in usu minus frequen-
ti esse, insuperq; in contemptum apud Germania
populos, qui quidem fortitudinis commendatio-
nem adepti fuerunt, venisse, mirum certe non est:
cum pleriq; huius magistri tam malè hodie, pro-
pter dissolutam viuendi rationem & ignauiæ su-
spitionem, audiant: Vt Galeno altero opus esset,
qui contra vitiosam Gymnasticam siue athleti-
cam calamum stringeret. Reipsa enim Heracli-
dem pugilem quidam referunt, quem immensi
propè cibi, potusq; capacem fuisse ferunt, non
enim reperiebatur par ipsi in potando, alios ad
ientaculum inuitabat, alios ad prandium, ad cœ-
nam alios, postremos ad commessationem, rece-
dentibus primis reponebantur secundi, omnesq;
B præsta:

prestabat unus. Ac licet multa veterum Athle-
tarum proferri possint eximia continentia exem-
pla, tamen eorum plurimi contrarium observant,
idq; laudi sibi ducunt, si intemperanter utantur
potu, & se in omni voluptatum cœno volutent.
In palastra plures sunt Chironomi & Acrochiri-
stæ, hoc est, qui motus gestusq; informant, ac um-
bratili quadam luctationis specie corpus atq; ar-
tem suam iactitare student, ad ostentationem so-
lùm comparati, nullam certam methodum in in-
stituendo observantes; imò ipsi certis regulis non
sunt instructi neq; astricti, sed quando manus
conferende sunt, artis hoc certum experimentum
esse volunt, si furiosorum more clausis oculis,
quemadmodum de Andabatis memoria prodi-
tum est, sine artis ac mentis ratione plagas du-
cant: Et quoniam plerumq; armis non incidenti-
bus, sed rudibus in spectaculis publicis pugnetur,
tantum antagonista caput petunt, hancq; partem
corporis solummodò, cæteris neglectis, ipsimet
protegunt, & brachiis, licet non sine periculo in-
terdum, ceu vallo muniunt, nihil interim solliciti,
sive

sive punctim sive casim reliqua eorum membra
ab antimacho, hoc est, ab eo qui ex aduerso lu-
ctatur, feriantur, ut minimum usum talis ipso-
rum ars in vero certamine habere videatur.
Hinc fit ut plurimis spectatoribus persuasum sit,
haud ullam utilitatem afferre huius artis periti-
am, & quod de eiusmodi gladiatoribus verum
est, ipsi arti malè asscribant: fundamento desti-
tutam iudicent, agilitatem corporis tantummodò
esse, & robur principalem causam putent. In
quo tamen non parùm à scopo aberrant. Habet
etenim hæc ars non minus quàm alia, certissima
& perfectissima (licet paucissimi hæc teneant)
fundamenta, de quibus aliquid in medium affer-
re decreui, breuiter quidem & eo ordine, ut anti-
quitates Græcas & Romanas, inuentores etiam
Palestricæ non penitus silentio præteream.

Gymnici ludi à Lycæone in Arcadia primùm
inuenti sunt, ut autor est Plinius lib: 7 cap. 56.

In Græcia autem primùm certamina insti-
tuta sunt, & celebratissima numerantur, Olym-
pia, Pythia, Nemea, Isthmia. Hercules enim

B 2 Augea,

*Augea, Elidis rege superato, repurgatoq; eius
stabulo, in campis Olympiæ vicinis sacrum cer-
tamen instituit, quod quarto quoq; anno (vel ut
Lycophrōtis interpres asserit quinquagesimo men-
se) celebraretur, idq; eo consilio, ut in illo Græciæ
Iuventus sese Pentathlo siue quinquertio exer-
ceret, cursu scilicet, saltu, disco, castibus, & pa-
lastra, iisq; veluti meditationibus vero certamini
præluderet. Huic quinto die finis imponebatur,
& victor (qui olympionices vocabatur) oleastro,
qui ut Aristoteli placet, philostephanos dicitur, co-
ronabatur, adeoq; magni ea gloria æstimabatur,
ut plerosq; constet huiusmodi nuncio de filiorum
victoria accepto, præ læticia in fata concessisse:
tantum enim victori habebatur honoris, ut non
per portas urbis, sed per ruinas murorum in cur-
ru sublimis in patriam reueheretur. Inde Cicero
pro L. Flacc: Acinas, inquit, pugil Olympioni-
ces, quod propè magis est, & gloriosius quàm
Romæ triumphasse.*

*Pythia Ludi Apollinares in Apollinis ho-
norem instituti, ob cædem Pythonis serpentis
nocen-*

nocentissimi, aut ut Strabo lib: 9 scribit, hominis
sceleratissimi, cognomento Draconis. Ex hoc
certamine victor coronam lauream cum malis
reportabat. Nam quod Ovidius Pythiorum
victori Æsculeam coronam videtur tribuere, lib:
1 Metamor: cum ait:

Neue operis famam posset delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.
Hic iuuenum quicumq; manu, pedibusue, rotaue
Vicerat, Æsculeæ capiebat frondis honorem.

Id ex animi sententia non scripsisse illum,
sed ut commodiorem ad fabulam Daphnes face-
ret transitum, constat ex eo quod subdit: Non-
dum Laurus erat. Nemea, quorum victores
apio coronabantur, ita appellata à Nemea sylua
Peloponensi, in qua fieri consueverunt in honorem
Herculis, qui leonem in ea sylua fertur occidisse,
seu multò magis in honorem Archemori pueri,
Lycurgi filii in ea sylua à serpente occisi. Isth-
mia, in quibus qui vicisset coronam ex pinu re-
portabat, Sic dicta ab Isthmo Peloponesi in cu-
ius faucibus celebrabantur non procul à tēplo Ne-

ptuni, in cuius honorem etiam instituta sunt à
 Theseo, ut Plutarcho videtur. Sic enim de insti-
 tutione horum ludorum in vita Thesei scribit:
 Theseus primus Neptuno certamen instituit,
 gloriariq; est solitus, ob Herculem Olympia Jovi,
 ob se verò Isthmia Neptuno celebrari. Quod
 enim ibidem in Melicertæ honorē institutum est,
 noctu agebatur initiandi magis, quàm spectaculi
 speciem proferens. Vel potius in honorem Pale-
 monis (quem Latini Portunum vocant, unde &
 Portunalia dicebantur) ut ex Archia Poëta no-
 bili Epigrammate græco, de his quatuor certami-
 nibus, quod etiam hodie circumfertur, colligitur.
 Versus hi sunt:

τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἐν Ἑλλάδι τέσσαρες ἴσοι,
 οἱ δὺο μὲν θνητῶν, οἱ δὺο δὲ ἀθανάτων.
 Ζῆνος, Λητοῖδος, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο,
 ἄθλα δὲ τῶν κότινδες, μήλα, σέλινα, πίτυες.

Quatuor Argivis certamina sacra feruntur,
 Bina hominum natis, binaq; cœlitibus.

Phæbo, ipsiq; Ioui, Palemoni & Archemoroq;
 Poma, Oleastra, Apium, præmia, pinus erant.

Hoc loco etiam notatu dignum est quod
 tradit Lucianus Athletarum & pancratiasta-

rum sortitionem describens, in argenteam (inquit) calpin, id est, urnam coniciebantur minutulae sortes, faba non ampliores. Eo semper ordine servato, ut binis eadem inscriberetur elementi nota: pro athletarum numero sortibus item auctoribus. Quum impenderet certandi tempus, prodibant ex athletis singuli sortem educturi, nec inspectandi productam ius erat, quando id prohibebat assistens mastigophorus. Peracto autem orbe, ambiens Aylarchus inspectabat sortes, atque ita dispensabat, ut qui alpha esset sortitus, cum eo componeretur qui eandem eduxisset literam: atque ita deinceps homogrammi certaturi prodibant. Fieri vero sic moris erat, si certaturi pares fuissent. Quod si quinque aut septem, coniciebatur in urnam solitaria litera, quae antigraphon siue antigramma non haberet, Qui vero eam eduxisset, residebat expectans quandiu certarent alii, congressurus mox cum fatigatis vicens ipse atque integer adhuc viribus. Quod sane vel felicissimum censebatur. Dicebatur vero hic Ephedrus, id est, ἔφεδρος quae vox apud Sophoclem in Aiace masti-

mastigophoro, indicat nouissimum. Cael. lib: 22.
cap. 18. antiq. lect.

In hisce verò certaminibus primarium lo-
cum sine omni dubio obtinuit palæstra, cuius tres
præcipuæ species recensentur. Prima $\pi\acute{\alpha}\lambda\lambda\eta$ lucta,
unde $\pi\alpha\lambda\alpha\sigma\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ luctator, qui aduersarium pre-
mere & retinere valet, græci à concussione, Lati-
ni ita dixerunt à motu, unde etiam luxare. Cre-
ditur inuenta esse à P H O R B A N T E pædo-
triba Thesei Athenis, quod tamen aliqui ipsi po-
tius tribuunt Theseo. Haud autem uno modo
luctabatur. Aliquando amplexu mutuo ab illis
& humeris, interdum consertis brachiis manu
apprehensis, Item impulsu tantum certabatur &
tractu, & pressione, & supplantatione, ut non cæ-
deretur concertator, sed prosterneretur. Secun-
da, Pugilatus: Pugil autem $\pi\acute{\upsilon}\kappa\tau\eta\varsigma$ græcè dicitur,
qui pugno plagas impingere potest & solo per-
cussu aduersarium prosternere. Primum certa-
men olim pugnis nudis factum est, itaq; $\pi\acute{\upsilon}\xi$ gra-
cis, Latinis pugna, inde etiam pugnus, quoniam
manus quæ erat antea passa, & $\mu\acute{\alpha}\nu\eta\varsigma$, unde nomen
habet,

babet, clausis digitis effecta est πυκνὴ densa. Pugnis deinde addita lora ad munimentum, propterea quod nudi cum ferirent, sæpè plus damni acciperent, quàm facerent. Ea lora græco vocabulo castus dicti, brevia in initio, mox ne excussa exuerentur in ictibus, tum cubito tum humero alligebantur. Postremò ferrum plumbumq; assutum est sæuissimo spectaculo. Cerebrum enim ac guttur facillimè elidebant, idcirco aurium munimenta induebant, ἀμφώτιδες. Tota ars, ictum vitare non fuga, sed corporis inclinationibus & flexionibus. Tum autem ictum ictu excipere si sit fortior. Postremò ne inferre ictum frustra, concidebant enim plumbi pondere præcipites acti, si impensius niterentur verberare. Tertia species: Pancratiū, ex lucta & pugilatu compositum, Pancratiastes enim is dicitur, qui corporis totius conatu, omniq; virium contentione insurgit in pugnam, eapropter πάνμαχος quoq; vocatur, ad pugnam vocatus, Gellio teste, proiectis aliè brachiis consistit, caputq; & os suum manibus oppositis, quasi vallo præmunit: congressus inde par-

tim apprehendendo luctari, partim feriendo pugilem videtur agere. Theseus hoc genus creditur reperisse, quando in Creta absq; gladio Minotaurum aggressus est. (Cael. lib. 13. antiq. lect. Palæstricen quoq; totam inuenit, & ab eo profecta Palæstritarū disciplina, ab eius rei magistris celebrari cœpta, cum antea sola corporis magnitudine & robore certaretur, Hac ipsa etiam Cercionem, qui omnes alios secum pugnantes occidit, superauit, ut scribit Pausan. in Att. Quanquam antiquius hoc inuentum (græcorum tamen) esse videatur, quo etiam ab Hercule Antæus superatus fuerit, ut constat ex Epigrammate Dyothimi latinè ab Andrea Alciato Jurisconsulto doctissimo sic redditum:

Conseruere manus valide in certamine luctæ,
Neptuni soboles, stirpsq; superba Iouis.
Præmia non illis lucenti ex ære lebetes,
Dicta sed alterutri vitæ morsue fuit.
Occidit Antæus, decuit victoria Graium,
Græcia enim Luctæ, non Lybia autor erat.

In Pancratis inter ceteros clarus memora-
tur

tur fuisse Sostratus Sycionius cognomento Acro-
cherites, qui hoc Stratagemate fertur usus esse,
arreptis extremis aduersarii manibus eas frange-
bat, nec prius dimittebat, quam sensisset eum de-
ficere. In lucta Leontiscus palaestra Siciliensis,
haud alio more quam Sostratus in Pancratio ad-
uersarios percellebat. Neq; enim colluctatione
sternebat, sed victoriam summis digitis colliden-
dis extorquebat. Hunc tradit Suid. institutum esse
apud Clearchum discipulum Euchiri Corinthii
& Chilonis Paterensis.

Apud Romanos deinde maximo in pretio
& summum ob studium celeberrimam fuisse
hanc artem ex eo certissimum est, quod non so-
lum gladiatores suos (qui venali sanguine in are-
na decertarent, quos magistri & institutores,
quibus Lanistarum nomen erat, ex seruorum
delectu ac libertorum comparabant, quorum ge-
nera quatuor, Retiarii, Secutores, Myrmillones,
Hoplomachi, qui ea potissimum causa in ludis co-
mitti solebant, ut hoc spectaculo assuesacti tyrones,

cruentum hostem non expauescerent) habuerunt, sed in hoc munere etiam libera conditionis homines nomen dederunt, ut specimen virtutis animo insitum ostenderent. Imò postea, hac ipsa instructi multi inuenti sunt Imperatores, illustres viri atq; duces, qui monomachiam exercere soliti, & aduersus quemlibet Athletam robore contendere ausi sint, qualem Neronem, Traianum, Antonium & Seuerum accepimus, quos præterquam quod hac sola arte sanitatem conseruasse, fortissimosq; euasisse traditum est, ob hanc quoq; causam eos fecisse veritati consentaneum videtur, ut suo exemplo reliquos ad eiusmodi exercitia inuitarent. Veteres quoq; Germanos, qui semper antiqua etiam virtute & inuicto animi robore claruerunt, non in minori existimatione eam habuisse, tam certum est, ut probatione nulla indigeat. Scribit Saxo lib: 6. Hamam apud Saxones gymniciis palmis clarissimum habitum esse, adeo ut magno militari pompa tripudio ductus sit ad conflictum, & Starcathero inter Danos fortissimo, sed capulari oppositus. Quum

in conflictum ambo descendissent, astarentq; hinc
& inde numerosi spectatores, ut suo victori gra-
tularentur, Starcatherus primo quidem insulvus
propter inualidas vires penè resupinatus est, ve-
rùm ubi tanquam ignominiam à se repellens re-
sumpsit vires, & se sibi restituit, medium Hamæ
corpus dissecuit.

Nunc autem ad nostra tempora veniam.
Et quia exterarum gentium nobilissimi pugiles
mihi prorsus sunt ignoti, ac tantum aliquorum
discipulos vidi & cognoui: Judicium de iis fa-
cere nolo. Quò ad Germaniam verò: Dux fa-
ctiones extiterunt: una ex parte ut plurimum pel-
liones, & alii opifices cum his confœderati, quo-
rum etiam aliqui magistri in arte, præsertim gla-
dium tractandi, haberi volunt, qui ex speciali
Romanorum Imperatorum & Regum Privile-
gio, in nundinis Francofurdensibus, quos in arte
excellere putant, & in eorum sectam qui iurare
volunt, eodem titulo insignire solent. Alteri his
oppositi plerunq; studiosi bonarum disciplinarum
& aliarum artium minus sordidarum periti,

qui certè illis arte præstant, quamvis rarissimi eti-
am inter hos reperiantur, qui certum fundamen-
tum habeant, & discipulos suos rationibus cer-
tis instituere possint. Repertus est ante annos ali-
quot Argentinensis quidam Joachimus Mei-
er, qui conatus est firmas regulas demonstrare, &
volumen etiam magnum hac ipsa de arte edidit
germanico Idiome, & licet aliquid intellexisse
videatur, usum tamen istorum fundamento-
rum non demonstravit. De veris igitur prin-
cipiis aliquid commemorare constitui, quod eo
melius & facilius, ut spero, facere poterò, quoni-
am & librum vetustissimum compositum à Mo-
nachis nobilibus (sicuti enim multi clarissimi
Imperatores & duces belli vita ferè peracta,
se in monasteria abdere solent, ubi in otio sæ-
pius recordantur præliorum, quibus præfuerunt
& quando victi sunt, causasq; quomodo præ-
uenire potuerint considerant, posteritati deinde
scriptis consulere possunt: ita & nobiles quondam,
qui plerunq; erant fortes & peritissimi tam in pe-
destri, quam equestri pugna, tandem veterani &
emeriti-

emeriti vitam monasticam elegerunt, propter con-
suetum autem laborem in otio vivere non potue-
runt, sed ad valetudinem tuendam certis horis
hac exercitia habuerunt, tandem certum funda-
mentum inuenisse eos mirum non est) describen-
dum & depingendū nactus sum, à Iohanne Her-
uuarto Herbipolensi, Zonario, & gladiatore cele-
brato, (cum quo magna familiaritas mihi inter-
cessit) per id tempus Principis Illustrissimi Fride-
rici VVilhelmi ducis Saxoniae Lanista, Qui illum
in monasterio Franconiae, cum militem ageret sub
Marchione Alberto se reperisse, mihi retulit. Et
quia informatore ad hanc artem usus sum fide-
lissimo Balthasaro Cramonio Polnauensi Pomera-
no, Medicinae studioso, & discipulo huius Her-
uuarti, non minus in hac ipsa scientia celebri, pra-
sertim si armis incidentibus pugna ineunda sit, tā
certa enim & indubitata artis suae habet prin-
cipia, ut neminem quondam reformidasset. An-
te semestre autem à pessimis nebulombus scelera-
tissime vulneratus, sinistrumq; brachium muti-
lum ipsi redditum, dextra adhuc est practicus. In
armo-

armorum autem generibus quibus tractandis
duarum manuum ministerio opus est, bonus theo-
ricus, & demonstratione satisfacere discipulis
potest. His ambobus verè gymnastarum com-
petit definitio à Rausio descripta, cum sic ait:
Lanistæ & gladiatores dicuntur, qui veram non
vmbratilem digladiandi artem profitentur: quiq;
numeros omnes impetendi, cædendi, inferendiq;
& vitandi vulnera, atq; etiam vbi punctum cæ-
simq; feriendum sit, discipulos docent, vt si quan-
do in pugnam prodeundum sit, tutentur se melius
& inimicos inuadant cautius. Tàm certò enim
eorum ars nititur fundamento, vt recessione &
corporis declinatione discipuli eorum, modo re-
ctè edocti fuerint, & diligentia sua practici eua-
dant, ad vitandos ictus haud opus habeant (cu-
ius rei non rarum specimen ostendit Doctissimus
D. Magister & strenuus dimicator Johan-
nes VVilhelmus Neunouuel Fenensis, eius ego
quidem comes & tanquam alter Pyrrithous, ac
quasi amulus studiorum fui, merito autem illi
palmam do, vix enim simulachrum aliquod in-
signis

signis ipsius fortitudinis referre possum. A quo
vltimam Theseo in hoc meo scripto adiuuari po-
tuissem) Quamuis modus ille exteris nationibus
vsitatissimus, minimè improbandus, sed suo loco
summa laude digna sit illa agilitas. Vt igitur ad
rem ipsam accedam, Definitionem tantummo-
do Palaestricæ siue potius dimicatoriæ artis tradam,
in cuius tamen explicatione non pauca de funda-
mentis attingam. Sit itaq; hæc descriptio.

DIMICATIO est ingenua, virilis & nobilif-
sima ars Gymnastica, Ex principijs naturæ, certissi-
mis fundamentis, perfectissimisq; figuris demon-
strata, quæ & gladiatori, & militi, cuicumq; deniq;
ad se, in Pancratio, prælijs & monomachijs, qui-
buslibet armis manuarijs, nec non colluctatione,
fortiter defendendum, & de Antagonista, vel ho-
ste, aut aduersario, victoriam reportandam pro-
dest. Exercenda sanitatis conseruandæ, & robu-
sti corporis habitus acquirendi causa, gloriæ quoq;
ac virtutis gratia.

*Dimicationem appello. Plerunq; enim di-
mico accipitur pro pugno, quod propriè sit re, &*
D quia

quia Monachi probatissimi huius artis scriptores ita nominant, qui eam sic definiunt:

Dimicatio est diuisarum plagarum ordinatio.

Pono genus, quod sit ars, constat etenim ex collectione preceptorum, iisque arctissimis concluditur.

Dico Ingenuam, quia inter liberales artes, quae solum ingenii, non manuum ministerio peraguntur, non potest numerari, cum ad hanc corporis maior quam animi habitus requiratur: quia tamen firmissimis principiis, regulis perfectissimis & ingeniosissimis nititur, merito hunc titulum sortitur, nec inter mechanicas siue illiberales recensetur, nam & Iureconsultus l. 4 ff de his qui notant. infam, inquit, quod Julius & Cassius responderunt: Athletas omnino artem ludicram non facere. Item: Virilem, quod strenuos viros maxime deceat, & fortitudinem non parum in iis augeat. Addo: Nobilissima Gymnastica, Platonem secutus, qui tanti eam fecit, ut caeteris exercitationum generibus, pro offensione simul & defensione preposuerit, nec ulla exercitatione inferiorem hanc esse, aut minus
labo-

laboriosam velit. Sequitur, Ex principijs naturæ.
Oculari videlicet demonstratione, quæ tam cer-
ta est, ut nemo *κοίνας εἰσοίτας* habens, siue ratione na-
turali præditus negare possit, præsertim cum om-
nis intuitiva noticia sit optima definitio, ac reip-
sa comprobari & verberibus demonstrari queat,
si verbis fides non habeatur. Certissimis funda-
mentis, Ex partitione videlicet tum corporis hu-
mani tum armorum vsitatorum, iuxta versicu-
lum:

Omnis pancratio certans distinguere recta
Corpus & arma simul diuisione sciat.

Wer recht wil fechten vnd Ringen/
Der teil den Man/vnd auch die Klingen/
Wird er mit ringn / vnd fechten bestan/
So ers vorm Man wol brauchen kan.

Ad corpus quod attinet diuiditur hoc in mem-
bra debiliora & firmiora. In partes item quæ
sunt vel fiunt læsioni obnoxia propinquas & re-
motas. Ubi etiam docetur, quomodo se possit
quisq; intendere ad firmitatem, de quo Cicero
aliquid 2 Tuscul: Exclamant, inquit, quàm

Teilung
des Leibs/
In die
Stercken
vnd Sch-
wechen/
In nechste
vnd weites-
ste blößen.

D 3 maximè

maximè possunt, cum exercentur Athleta. Pugiles verò etiam cum feriunt aduersarium, in iactandis castibus ingemiscunt, non quod doleant, animoue succumbant, sed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitq; plaga uehementior.

Armorum autem vsuatorum genera varia sunt, quorum precipua nomina, ut maximè potero, propria recensebo. Primum in usu est

Düssafen/
Schel.

Düssafen/ quod genus vocare licebit, Acinacer: siue Harpen, forma etenim conuenit: præterea à Thussagetis populis in Scythia ultra Sauromatas, qui sicuti Persæ tam breuibus falcatis ensibus usi sunt, germanicum nomen uidetur esse translatum. Quo ad ipsum exercitium, siue effectus consideretur siue ipse certandi modus, non multò dissimile uidetur à castuum pugna, si modo castus fuit genus clauæ, ut volunt aliqui, Aliter autem describit & depictos proponit Doctissimus Hieronymus Mercurialis lib: 2 de arte gymnastica cap: 9.

Secundo:

Secundo: Gladius, machera, Xyphomachera, Romphaa siue ensis. Repertores Cureta. Schlacht-
schwert/
Langschwert.

Tertio: Hasta quam inuenerunt Lacedaemonii qui boni potius gladiatores, quam fortes milites dici maluerunt. Beiden
fenster.
Langer
spies.

Quarto: Hastile, aut Venabulum, cuius inuentor Piseus. Halbstein
gen.
Feder oder
Knebel
Spies /

Quinto: Bipennis, quiris, securis Romana vel Amazonia. Penthesilea enim Amazonum regina inuentrix esse perhibetur. Hellpart:
Streit-
art.
Fauschas-
mer.
Reithas-
mer.

Sexto: Cestra, quod genus non minimum etiam usum habet in equestri pugna. Dolchen/
Stosdes-
gen / Sto-
cher.

Septimo: Pugio, sica, clunaculum, Parazonium. D 3 apud

Octauo: Framea Rappier.

Nono: Framea chirotheca ferrea ex lorica addita sinistra, quod genus Italica valde est commune. Rappier
vnd Band-
berhents-
schuch.

Decimo: Framea adiuncto pallio, apud Hispanos fertur praeter ceteris esse usitata. Rappier
vnd man-
tel.

Undecimo: Framea dextra, pugio sinistra, Rappier
vnd Dolch.

apud Gallos & omnes ferè exterarum nationes frequentissimum genus armorum.

Kappter
vnd Bils
ckler /
Schilder
Tartsch
en.

Duodecimo: Framea coniuncta pelta, parma, clypeo, (quem reppererunt TROETVS & ACRISIVS inter se belligerantes, siue Chalcus Athamantis filius) vel Scuto (quod Herodotus lib: 4 putat ab Aegyptiis grecis esse traditum) Apud Scotos hodie & Anglos in usu: In hoc genere novum aliquid inuenit Pyttacus Philosophus Mitylæus, unus ex sapientibus tempore Cræsi regis. Certantibus enim Atheniensibus atq; Mitilæis, ipse aduersus Phrinonem Athenensium ducem dimicaturus propter finium controversias, singulari illum certamine interfecit (ex quo constat non caligatos tantummodo in monomachiam prodisse & hac in arte prestantes fuisse) Rete enim occulte sub Scuto allato impedivit aduersarium & implicuit, unde etiam Retiariorum nomen, & certaminis illius primum initium profectum existimatur. Memini quoq; prestantem illum pugilem Johannem Heruvarium aliquando de eiusmodi rete sub scuto ha-

to habendo, ad inuoluendum aduersarium apto, mentionem fecisse.

Decimotertio & ultimo. Duo gladii, *Mucrones*, siue *Framea* tam in sinistra quam in dextra, quod summum armorum genus est & prestantissimum.

Zwey
Klappet
zu gleich.

Quod ad pugionem & *Acinacen* attinet, propter minus iustam longitudinem diuisio armorum nullum locum habet, sed ex partitione corporis tantum ducitur demonstratio, & in his plerumq; res tendit ad luctam & artem deiectionariam, ubi *Embola*, *Parembola*, *Paratheses* & *Systases* requiruntur, item membrorum distorsiones circumnexionesq;: De quibus *Strategematibus* nullius vestigia secutus edidit librum elegantissimum (licet rationes fundamentales figuris non semper sint additæ, sed plurimis in locis omisse) sub nomine & *Patrocinio* Illustrissimi Ducis *Johannis Electoris Saxonie*, nobilissimus *Fabianus ab Auerswaldt*, Anno 1539. In cæteris tam armorum distinctio, quam corporis Sectio maximum usum obtinet.

Kingen
und werfe
fen.

Diuisi-

Teilung
der Klinge/
In ganz
und halb
be Schneide /
In Sterck
und Schw
wech /
In mittel
der Sterck
und mit
tel der
Schwech.

Diuiduntur autem arma primo: in manu-
brium siue capulum, cuspidem & veru, quod rur-
sum in acies duas diuersas, & in partes duas prae-
cipuas firmam & debilem, inter quas medium
veru est. Quae partes iterum subdistinguntur
suis mediis. Ex quo sequitur positis tribus me-
diis, necessario poni quatuor extrema. Ex his
autem solidissimum fundamentum deducitur, &
totus fere nucleus artis in hoc consistit, Non mi-
nimum etiam usum habet versiculus:

Extremis vitium, medium tenuere beati.
Additur postea in definitione, Perfectissimis figu-
ris demonstrata. Quod intelligi debet de circulo
prae fixo. Nam ex circumferentia ducitur haec
demonstratio, Quod sicuti in Sciomachia cuspidis
non debet euagari extra hanc, ita in hoptoma-
chia spatium corporis aduersarii semper sit inten-
tus.

Econtra vero ex centro, Quod sicuti cuspidis
intra circulum & corpus antimachi manere, ita
in proprio corpore manus tanquam regimen reti-
neri debet, alias partes aliqua sunt obnoxia lesio-

ni,

ni, consequenter etiam quoniam centrum est & manet quasi immobile, omnesq; regit ictus, alia quoq; ex hoc puncto sequuntur demonstrationes, quas describere non est huius instituti. Ex diametris docentur plagæ vehementiores, quas etiam monachi simul protectiones, siue ut isti vocant, custodias (quibus generaliter omnes dimicatores, imò omnes homines tenentes gladium in manibus etiam ignorantes artem dimicatoriam, necessario utantur) esse volunt: De quibus quoq; hos composuerunt versiculos:

Triebham
zu dem
Mann
los.

Septem custodiæ sunt: sub brachio incipiendæ,
Dextraliq; humero datur altera, terna sinistro,
Da capiti quartam, dextro da latere quintam,
Pectore da sextam, postremaq; sit tibi Langort.
Hæ septem partes ducuntur per generales
Tres quæ præcedunt, reliquæ tantum fugientes.

Punctiones item & plagæ simul ex iisdem lineis diametralibus demonstrantur.

Stich und
Haw auff
einander.

Ex Semidiametris à circumferentia usq; ad centrum discuntur primo: Ictus conducibiliore, tutiores, & artificiosiores, qui propria acie du-

Halbe
Haw vor
dem Mann
an der
Kling.

E cuntur,

cuntur, & hac aciei diversitate discernuntur, ubi mirabiles pleriq; sunt pugiles, præsertim, quo ad Framæam, una enim tantummodo acie utuntur, cum tamen etiam altera, certè non DICIS causa sit fabrefacta. Secundo: punctiones superiores, inferiores, & mediæ ab utroq; latere ducenda, duplici modo: sine protectione & cum protectione. Ingeniosissima autem punctiones demonstrantur ex forma speciali, ideò extra circulum posita, ne hunc inturbet, aliàs enim ex semidiametris etiam inter se doceri possunt.

Stich mit blöße/
Stich mit versatzung.
Gewundenes Stich.

Haruspexen/

Ex Triangulo demonstrantur protectiones omnium plagarum siue ictuum, quas reuerberationibus fieri necesse est, Nec non punctiones & ictus sequentes vitationes plagarum.

Nachstech/
Nachhaw.

Stichspexen.

Ex Hemicyclo: Aversiones punctionum, siue fixurarum, ut vocant Monachi nostri. Duobus coniunctis armorum generibus ducitur demonstratio protectionum & aversionum, ex ambobus Hemicyclis in circulo distinctis, & aliqua etiam ex parte ex Triangulo. Circuli mi-

mi

mi paruis lineis ducti, sicuti etiam Hemicycli duo, qui coniuncti integrum constituunt circum, indicant tria media, de quibus dictum est in divisione armorum.

Quae deinceps ponuntur, ad usum & finem pertinent, Quod enim huiuscemodi concertationes, in quibus rudia tela usurpantur, maximam & ad belli peritiam, & ad alias necessarias defensiones in periculis utilitatem praestent, nemo, qui hisce temporibus eorum professores spectauerit, negabit. Imò Cicero etiam de Orat: Ludicram artem armorum & militi & gladiatori prodesse affirmat. In duellis autem quondam concessis summoperè ^{μονομαχίας} adiuisse, ex eo manifestum est. Quod Imperator Fridericus II monomachiam, quae vulgariter duellum dicitur, paucis quibusdam casibus exceptis locum amplius habere noluit, eo potissimum motus, quia vix inquit, aut nunquam duo pugiles inueniri potuerunt sic aequales, ut vel in totum alter alteri non sit fortior, vel in aliqua parte sui vigore maiori & potiori virtute, vel saltem ingenio

alter alterum non excedat, Insuper etiam ex hoc:
Quod cum Longobardorum more hac essent in
frequenti usu, multi sub Justicia clypeo perire.
Quanquam igitur hodie apud nos Christianos
haud admittantur duella, tamen maximum u-
sum praebet ubi exoriuntur rixae, siquidem nemo
diutius quietus esse potest, quam vicinus eius
velit, ut est in vernaculo Et vulgo trito prouer-
bio. Item in prouocationibus, ubi ad defensio-
nem fama, honoris, Et existimationis necessario
interdum ad arma deueniendum est. In om-
nem denique euentum hac ars prodest, si modo
quis ea non abutatur, sed ad legitimam duntaxat
defensionem adhibeat. Vbi tamen nemo cogitur
expectare primum ictum. l. 3 s 2 Vers. sufficit
ff de vi Et vi armat. l. 2. ubi Ang. l. 3. l. 4. l. is-
qui C. de siccar. Fas. post Bald. in l. 3. num. 11.
12. 13. ff de Iust. Et Jur. melius enim est praeue-
nire quam praeueniri, Et satius est intacta iura
seruare, quam post vulneratam causam reme-
dium querere. l. fin. C. in quib. cau. in int. rest.
non est neces. Neque fugere tenetur quisquam Et
propter

propter periculum, & quia est ignominiosum, in
primis si sit nobilis in quem fit insultus. Bart. l. 1.
num. 8 cum seqq: & Bald. num. 12. C. Vnde vi.
& in l. ut vim ubi Fas. num. 38 dicit esse com-
munem ff de Iust. & Iur. Tiraq: de nobilit.
cap. 20 num. 64. VVesenb: 7Ctorum totius Ger-
maniae facile princeps, ac praeceptor noster incom-
parabilis, consil. 19. 1. part. num. 17.

Dicitur armis manuariis quorum genera va-
ria superius recensui. Nec non colluctatione. ^{Einlauf-}
^{fen.} Quando enim alter alteri non vult cedere,
sed mutuo inter se insurgunt & propius concur-
runt, nullus pene usus est armorum praesertim
longiorum, Sed lucta incipit, ubi alter alterum co-
natur deicere vel prosternere, & aliis multifariis
modis ledere & superare.

Postremo adduntur. Exercenda sanitatis
conseruandae causa. Quantam enim commodi-
tatem afferat hoc exercitium sanitati, vel ex eo
intelligere licet, quod valere pugilicè siue pancrati-
cè atq; athleticè, pro eo quod est prosperrima va-

letudine vii, apud Plautum & alios usurpatur.
Satis clarè etiam monstrat Galenus 2 de tuend.
valet: cap. 11. & 12. Gymnasticos tam armorum
quàm umbra pugnam proposita sanitate usur-
passe, ubi etiam ad exercenda brachia atq; crura
sciomachiam (in qua celebratus est Glaucus
Carystius, non minus enim in umbra pugna ex-
cellens, quàm strenuus athleta in pugillatoria
erat, ideoq; ei statua habitu formaq; in umbra
pugnantis, erecta est, ut Pausanias narrat) com-
mendat. Hoplomachiam vero à Damea inuen-
tam multorum membrorum optimo statui confer-
re tradit. Præterea cum Gymnastica conserua-
tiua Medicine partium haud ignobilissima ex
Galeni sententia, imò præcipua & præstantissi-
ma sit, quæ curatiuam partem tanto excellere vi-
detur, quantò medicamenta ipsa ab exercitatio-
ne superantur, hæc autem, vel Platone ipso teste,
inter reliquas exercitationes faciliè principem lo-
cum obtineat, nemo, & ad auertendos futuros
morbos, & ad custodiendam præsentem sanita-
tem, & ad valetudinarios reficiendos (qua tres
partes

partes uniuersam conseruatoriam efficiunt) in-
credibilem utilitatem eam afferre dubitabit. Si-
quidem hac & alia effecta huius & totius gym-
nasticae, uberrimè doctissimè & omnium quoq;
primus demonstrauit clarissimus Hieronymus
Mercurialis Medicus & Philosophus summus,
professor Patavinus, in libris suis de arte Gym-
nastica. Et robusti corporis habitus acquirendi.
Plato enim in Lachete inquit: Iuuenibus condu-
cere ut armis pugnare discant, quoniam sic habi-
tus corporis robustus acquiritur. Et Aristoteles
lib. 8. Polit: praecipit, Adolescentes gymnasticae
vacare debere, ut fiant exercitatiores firmioresq;
Gymnasticae autem nomine Plato lib. 7. de legi-
bus omnes exercitationes bellicas contineri do-
cet, eamq; diuidit in saltationem & luctam.
Gloriae quoq; ac virtutis gratia. Quae sunt
verba Jurisconsulti in d. l. 4. ff de his qui no-
tant. infam. Athletas gloriae & virtutis gra-
tia hoc facere, & ita generaliter omnes opinan-
tur, & utile videtur, ut neq; Xystici ignominio-
si habeantur. Qua lege gladiatores aliqui nostro
tempore

tempore ex corpore quastum facientes, & lucrū
tantum causa in publicis ludis plagis contundi se
ferentes, haud comprehenduntur. Xystici enim
erant athletæ qui in ampla porticu, per hyberna
tempora sub tecto exercebantur à Lanistis, ad
fortitudinem & habitum bonum comparandum,
quanquam nihilominus etiam in arenam descen-
dere, & virtutis specimen edere solebant, hoc verò
ob nullam pretii spem, sed gloriæ solius adipiscen-
dæ gratia faciebant. Quemadmodum & Hero-
dianus atq; Iulius Capitolinus, Commodum im-
peratorem gladiatorem eximium fuisse, & in
publicis theatris, spreta Imperatoria dignitate,
gladiatoris partes adimplesse scribunt.

Loco conclusionis quoniam ut Salustius
scribit, Diu magnum inter mortales certamen
fuit, vine corporis an virtute animi res milita-
ris magis procederet, ita adhuc non minima con-
tentio est, plus ne agat in pugile robur naturale an
ars, addam veteres hac ipsa de re Rithmos:

OPTIMA THEORIA.
PRAXIS MAXIMA.

ROBUR

ROBUR CVM STATURA
ADIVVANS EST CAUSA.
TIMIDE
ABSTINE.

Kunst ist sehr gut /
Mehr vbung thut.
Starck vnd geradt
Hilffte viel zur that /
Erschrickstu gern
Kein fechten lern.

*Quare agite Generosiss: nobiles & ingenii iuue-
nes, in hac liberali ingenio digna & prestantissi-
ma arte vos præbeate strenuos & egregios cultores,
eamq; ab imperitorum contemptu & iniuria vin-
dicare, præsertim cum arma literis præponenda
esse censeat Belisarius Aquinius Neritiorum
dux, lib: de sin: certam: Epist: ad Galateum,
(quamuis contrarium affirmant multi summi
viri & Cice: lib. 1. Offic. exclamet:
Cedant arma toga, concedat laurea lingua.)*

*Nec obstat vobis titulus in C. de gladiat.
penitus tol. licet enim sublata sint iam prorsus spe-
ctacula gladiatorum. h. e. damnatorum in mu-*

nus gladiatorium, tamen ludus gladiatorius non
est sublatus, ut optime & rectissime interpretatur
Coriphæus nostri Juris, Jac. Cuiat. lib. obs. 13. ca. 10.
Ut etiam constitutiones siue articuli ab Illustriss.
ac Clementissimo Principe ac Domino nostro
Domino Augusto Duce Saxonie Electore additi
legibus inclytæ & celeberrimæ huius Academiæ
Vitebergensis, professionem artis & spectacula
non improbant, sed abusum tantum prohibent.
Itaq; hæc etiam meas observationes candido &
grato animo accipite, abundè euentus ipse doce-
bit, quam necessaria & utilis sit huius artis co-
gnitio. Cùm enim sine armorum presidio nulla
Respublica diu incolumis stare possit, decet nobi-
les præcipuè & heroicos adolescentes armorum
usu & peritia excellere, quo patriam & Christi-
anam Rempublicam ab impio milite vindicare,
bonos & innocentes bellica virtute fortiter de-
fendere possint.

ein 1032

IN THE
NEW YORK
LIBRARY
ASTOR LENOX
TILDEN FOUNDATION
475 FIFTH AVENUE
NEW YORK, N. Y.

IN INSIGNEM GE-
NERIS PROSAPIAM NOBI-
lis & præclari Iuuenis D. Henrici à
G. V N T E R O D T . .

C Lara patrū monumenta tuis insignibus effers,
Et quod stirpe geris, nobilis arte refers.
Hinc micat aligerum fuga nobilis ales, & illam
Fulgor adire vetat, terror adire vetat.
Sub pede stemma nitet vetus, at noua stella nitorē
Duplicat, vt radiis fulget amica suis.
Scilicet hoc præsigne notat genus, atq; decorem
Huic noua conciliat flore corona nouum.
Saxonica quoq; fama domus, fulgorq; Tiaræ
Quæ fidei & dextræ sunt documenta, nitent.
Nā quod iniqua premit fugatē poris, altius effert,
Nobilis ex ausis fama nitorq; suis.
Stemma dat exortus, fulgorem noctua, famam
Stella, corona manus ausa, Tiara fidem.
Quæ tibi dum genus & claros fert dextra per ausus,
Ex genere & factis nobile stemma refers.

Henricus Bolschenius.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

